
Da Alvoret nådde USA

AKTUELT I FORENINGEN

CHRISTER MJÅSET

cmjaset@hsph.harvard.edu

Christer Mjåset er nevrokirurg, forfatter, tidligere leder av Yngre legers forening og tidligere visepresident i Legeforeningen. Nå arbeider han ved Harvard School of Public Health/Harvard Business School i Boston, USA. Her deler han sitt syn på situasjonen i USA etter at koronaviruset rammet landet.

KORONA-KONFLIKT: Amerikanernes fragmenterte politiske system er både ineffektivt og legger til rette for maktpill og polarisert debatt, skriver Christer Mjåset.
FOTO: Colourbox

Onsdag 11. mars 2020 vil nok være en av merkedatoene når historien om koronaviruset skal skrives. Tidlig den dagen erklærte Verdens helseorganisasjon (WHO) utbruddet av viruset for å være en pandemi, og på kvelden gikk president Donald Trump opp på podiet i presserommet i Washington, D.C. og fortalte at han kom til å stenge luftrommet mellom USA og Europa. Europeerne hadde feilet i å temme koronaviruset, sa han, og nå måtte drastiske skritt til for å redde landet.

Trump's tiltak representerte en helomvending i USAs strategi knyttet til responsen på koronaepidemien, som på den tiden raste i Italia. Trump hadde brukt gjentatte anledninger til å forsikre amerikanerne om at alt var under kontroll. Det var etter hvert blitt påfallende, ikke minst fordi han helgen før helomvendingen var tatt i å lyve om antall smittede på spørsmål fra amerikanske journalister. Flere var begynt å påpeke at dette var det verste som kunne skje Trump, fordi han red på en økonomisk oppsvingsbølge og så ut til å kunne kruse inn mot et gjenvalg høsten 2020. Kanskje var det derfor han bagatelliserte truselen litt for lenge. Det skulle uansett vise seg å være skjebnesvangert for USA. I skrivende stund (28. april, red.anm.) forventer man at det går mot hundre tusen døde og en arbeidsledighet som vil overgå tallene fra depresjonen på 1930-tallet.

I Washington, D.C.

Tilfeldighetene ville at jeg befant meg i Washington, D.C. hele den uken i mars da alvoret nådde USA. Som Harkness Fellow ved Harvard University, var jeg på et seminar med ledende politikere, rådgivere og myndighetsansatte for å lære om amerikansk politikk. Jeg satt sammen med en journalist fra New York Times da vi hørte om Trumps pressekonferanse, og hennes første reaksjon var at hun nå ble virkelig engstelig på vegne av landet sitt og alle amerikanere. Det hadde hun god grunn til.

Den neste morgenen hadde hele Harkness-gruppen avtalt å treffe kongressmedlemmer på Capitol Hill. Vi satt på et seminarrom på hotellet og ble oppdatert minutt for minutt av foredragsholdere som kom rett fra diskusjoner på høyeste politiske hold. Demokratene var frustrerte over at presidenten kun hadde snakket om at han skulle hjelpe næringslivet under gårsdagens pressekonferanse. Hva med familiene og alle de som kom til å miste inntekt? Samtidig var alle oppgitte over presidentens Twitter-meldinger som var kommet i kjølvannet av pressekonferansen der flere opplysninger ble dementert eller korrigert. Hvordan skulle dette gå med en slik mann ved roret? Og hvor var den medisinske ekspertisen nå som man trengte den mest?

I USA: Christer Mjåset. FOTO: Dan Bigelow.

Vi kom oss aldri inn på Capitol Hill. Og det var en merkelig stemning da vi pakket koffertene våre og dro en dag tidligere enn planlagt fra vårlige Washington, D.C. Vi hadde opplevd en villrådighet på høyeste politiske hold, og følelsen jeg satt igjen med da jeg tok taxi-turen til flyplassen forbi alle de storslåtte monumentene, kommer jeg aldri til å glemme.

Kriser og sannheter

Det skulle vise seg å gå slag i slag i ukene som kom. Det sies at kriser ikke forteller oss noe nytt om samfunnet vi lever i, men avslører gamle sannheter. Etter min erfaring er det særlig tre slike sannheter som står igjen nå, snart to måneder siden merkedagen i Washington, D.C.

Den første er at USAs sene respons skyldes dårlig ledelse fra president Donald Trumps side. Ikke bare tok det tid før han tok alvoret inn over seg - de daglige pressekonferansene som er blitt holdt siden mars, har vært en studie i hersketeknikker, overdrivelser og ansvarsfraskrivelser. Samtidig har det ikke vært mulig å stole på den faktiske informasjonen som er blitt gitt. På et tidspunkt annonserte Trump at man skulle åpne landet til påske. Senere ble det skjøvet til nasjonaldagen fjerde juli. En dag lovpriste han Google fordi de skulle bidra til en nettside som skulle hjelpe amerikanerne med å finne ut hvor man kunne teste seg for viruset. Det viste seg å være en så stor overdrivelse at Google selv måtte ut og dementere saken.

I begynnelsen lot ikke Trump medisinske representanter slippe til med informasjon. Senere har eksperten Dr. Anthony Fauci fått ordet og blitt manges helt. Men det forhindrer ikke at Trump til nå har fremstått som alt annet enn en samlende leder. Han har riktig opp mot 50 prosent oppslutning her i USA, men pandemien har bidratt til en voldsom politisk polarisering.

Fragmentert politisk system

Det andre som virker åpenbart, er at amerikanernes fragmenterte politiske system er både ineffektivt og legger til rette for maktspill og polarisert debatt. President Trump gikk tidlig i april ut og sa det var han som skulle bestemme når landet skulle åpnes. Flere guvernører parerte da med å si at det var de som bestemte i hver sin stat. I skrivende stund er det fortsatt kranling om både bevilgninger og hva Washington skal og bør hjelpe til med av medisinsk utstyr. I tillegg har man to-hus-systemet som vanskeliggjør at enhver lov eller redningspakke fra myndighetene skal bli vedtatt, og på toppen av det hele en allmektig president som kan motsette seg det kongressen vedtar.

Den distingverte professoren Joseph Bower ved Harvard Business School, ga meg i høst en gjennomgang av amerikansk politisk historie lenge før koronaepidemien var et faktum. – Du må huske at vår politiske organisering er konstruert for å beskytte minoriteter, sa han. – Vår grunnlov er designet for å være ineffektiv. Det er utrolig vanskelig å få vedtatt noe nytt.

Spørsmålet er om dette systemet nå slår bein under amerikanernes covid-19-respons.

Ikke noe sikkerhetsnett

Den siste åpenbare sannheten er at man i USA ikke har et system for å iverksette folkehelseiltak. I USA er helse ingen rettighet, det er noe du kjøper, og har du ikke nok penger, fins det ikke et sikkerhetsnett. Nesten 30 millioner amerikanere mangler helseforsikring, og enda flere er underforsikret. Hvem betaler for disse når en pandemi rammer? 1,2 millioner skolebarn er hjemløse og får sine viktigste måltider i skolekantinen. Hvordan skal de få mat når skolene stenges og hvordan skal de fjernundervises? Over 20 prosent av voksne arbeidende har ikke sykelønnsordninger og de fleste får også helseforsikring som en del av lønnen sin. Hva skjer da med samfunnet når flere titalls millioner mister jobbene sine?

Kongressen har så langt vedtatt gjentatte redningspakker på størrelse med flere norske statsbudsjett. Likevel er det som å skvette vann på gåsa. Tilskudd til bedrifter for ikke å si opp ansatte klarer ikke demme opp for et ras av oppsigelser og permitteringer. Samtidig blir folkehelse-tilskudd forsinket av at aktørene i helsemarkedet stort sett er private organisasjoner som må ha penger for å ikke gå konkurs. Under hånden fikk jeg vite at en stor privat aktør nå tapte 200 millioner dollar – i måneden – på grunn av alle de elektive operasjonene som nå utsettes.

Eksepsjonalisme

Koronaepidemien lager slik sett et enda større skille i den amerikanske befolkningen - mellom de som har nok og de som ikke har det. For en nordmann kan det være helt uforståelig at amerikanerne ser ut til å forkaste en medicare-for-all-helsemodell, som ville kunne garantert oppfølging og behandling til alle landets innbyggere. Amerikanere flest dyrker ideen om landets eksepsjonalisme. Det som fungerer andre steder, fungerer ikke her. Og på et vis har de rett. Som Professor Bower påpekte, er det usikkert om politikerne i Washington, D.C. ville klare å bli enige om et helsebudsjett for hele landet, når de ikke engang klarer å få en åpenbart skyldig president dømt i riksrett.

«Science should not be red or blue», skrev en journalist i New York Times nylig, med hentydning til de republikanske og demokratiske fargene. Det kjempes daglig en kamp i mediene om å skrive historien om det som skjer, og beskyldningene hagler både på Fox News, NBC og fra podiet på pressekonferansene i Det hvite hus. Med et presidentvalg som nærmer seg, virker dette fenomenet å bare tilta i styrke. Det kan bidra til at USA kommer enda dårligere ut enn landet allerede ser ut til å gjøre i tiden som kommer.

Jeg tenker stadig tilbake til min siste taxitur gjennom Washington, D.C. i mars. Dette landet som har forsvart den vestlige verden i årtier og frigjorde Europa fra fascismen, klarer nå ikke lenger å forsvare sine egne innbyggere mot et virus.

Det oppleves som usigelig trist.

Publisert: 25. mai 2020. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 28. mars 2026.